

МЕЖДУ УТОПИЯТА И РЕАЛНОСТТА – КЮРДСКИЯТ ВЪПРОС В СИРИЯ

Боян Хаджиев*

Увод

Арабската пролет и последвалата дестабилизация на Близкия Изток променя изцяло баланса на силите и състоянието на региона. Размириците и нестабилността засягат в най-голяма степен Сирия, която се превърна в регионална и международна военна арена на "проксита" и военни групировки [1], защитаващи различни външни интереси. По този начин страната се разкъсва между геополитически триения, провал на държавността и появата на недържавни актьори, способни да определят дневния ред и да влияят върху регионалната среда. Ислямска държава, Фронтът ал-Нусра и други радикални образувания успяват да наложат контрол над територии и да ги администрират.

В тази ситуация кюрдите в съумяват да установят своя квазидържава под контрола на Партията на демократичния съюз (PYD) и Сили за народна защита (YPG). Със своя потенциал и военни успехи, особено срещу ИДИЛ, те се очертават като ключов фактор по сирийския въпрос. Трябва да се има предвид и друг главен кюрдски политически субект в Сирия, който е олицетворен от Кюрдския национален съвет (КНС), създаден през 2011 г. и обединяващ няколко кюрдски партии. Той получава подкрепа от Кюрдското регионално правителство в Ирак. КНС притежава собствени въоръжени сили Пешмерга-Рож Ава. Като цяло обаче PYD се налага като основната сила, представяща кюрдите в региона.

Значението на кюрдите в Северна Сирия се определя от няколко ключови фактора. Първо, териториите в северната част на Сирия са от важно геополитическо значение, поради границите със Турция и Ирак, включително Кюрдското регионално правителство в Ирак. Второ, в района доминиращата етническа група е кюрдската, като тя е най-голямата малцинствена група в Сирия. Трето, регионът е богат на енергийни ресурси. Поради това кюрдите са разглеждани като заплаха за териториалния интегритет на Сирия. В тази обстановка, PYD се опита да се позиционира като водещ представител и като градивна сила за разрешаването на конфликта.

* Боян Хаджиев, доцент, доктор, катедра "Международни отношения", УНСС, email: bhadzhiev@unwe.bg

РУД се превърна в основна риск за Турция и други регионални сили като Иран, поради възможността организацията да обедини в автономия територии в Северна Сирия, и връзката ѝ с Кюрдската работническа партия (ПКК). Това допринесе и за редица интервенции в района на Северна Сирия и превръщането му в поле на регионални триения и съпротива срещу изграждането на автономен кюрдски регион.

Теоретична рамка

Логиката на настоящия анализ се основава на **два компонента**. От една страна е използван системният подход в анализа на международните отношения. Системите притежават структура, взаимосвързаност, определени модели или тенденции на поведение, функции и правила. Ръсел Аков (Russell Askoff) описва понятието система като набор от два или повече взаимосвързани елементи (компоненти) със определени свойства. Всеки елемент има ефект върху функционирането на цялото. Всеки елемент е под въздействието на най-малко един друг елемент в системата. Всички възможни подгрупи от елементи също имат първите две свойства. (Askoff, 1981, pp. 15-16)

По този начин отношенията на сирийските кюрди са разглеждани в контекста на системата, към която принадлежат, характеризираща се с различни центробежни и центростремителни сили; непрекъснати взаимодействия и адаптация към тях; граници и структура. Взаимодействието с другите участници и техните взаимосвързани интереси и стратегии е ключово за разбирането на динамиката на сирийския конфликт.

От друга страна, в статията е използван модела за бизнес анализ SOS-TAC®, който може да бъде приложен и в политически изследвания. Този модел включва анализа на ситуацията, целите, стратегиите, тактиките, действията и контрола. (Василева, 2018, с. 251) Разбирането на тези компоненти се търси чрез отговора на *въпросите къде сме? къде искаме да бъдем? как да стигнем до там? кой, кога, какво, как точно да направим? как да гарантираме, че ще стигнем там, където искаме да сме?* Тези въпроси, макар и неизрично зададени, служат за отправна точка за структурираното разбиране на кюрдските стремежи, възможности и заплахи.

За по-добро ориентиране и поради множеството взаимосвързани участници, в края на настоящата разработка е приложен и **списък** с по-специфичните понятия и названия.[2]

Кюрдската подсистема в Сирийския въпрос

Съвременната представа на кюрдите и за политическо им бъдеще може да бъде представено в **две основни направления**. **Първото** налага идеята за изграждане на национална кюрдска държава, управлявана от ограничен кръг от хора. Автор на тази визия за кюрдското бъдеще е Мустафа Барзани, а самата тя намира почва в Кюрдското регионално правителство в Северен Ирак, оглавявано от фамилия Барзани, която в преобладаваща степен е поставя под свой контрол властта и ресурсния потенциал на региона. Основание за това е преходът след 2003 г., когато Кюрдската автономна област в Ирак се превръща в най-стабилната част от страната и изгражда свои институции, въоръжени сили и сериозно влияние. След изтласкването на Ислямска държава иракските кюрди получават важни териториални придобивки от т.нар. *спорни територии*. Това доведе до увеличаване на тяхната увереност и провеждане на референдум за независимост в края на 2017 г. Въпреки огромната подкрепата за обявяване на независимост, в крайна сметка Иракски Кюрдистан изпада в международна изолация (само Израел изрази подкрепа си) и бе поставен под огромен натиск от Сирия, Ирак, Иран и Турция. Освен това иракската армия и шиитски военни групировки, подкрепяни от Иран, съумяват да поставят под контрол преобладаващата част от "*спорните територии*", които са били под кюрдска власт.

Това стана възможно след вътрешно разединение. Двете управляващи сили Кюрдската демократическа партия и Патриотичният съюз на Кюрдистан се разделят в позициите си и не устояват на политическия и военен натиск, което довежда и до анулиране на резултатите от референдума и изпадане в безизходна ситуация.

Второто направление е свързано с Абдула Йоджалан, който развива своите идеи от социализъм към конфедерализъм, вярвайки, че демокрация с децентрализирана власт е най-благоприятния начин за защита на индивидуалните и колективните свободи. Тази политическа философия получава име "демократичен конфедерализъм" и е подкрепяна в различна степен от кюрдите в Турция, Иран, Сирия и по-малко в Ирак. Но за момента най-пълна реализация на политическата философия на Йоджалан е налице сред кюрдите в Северна Сирия, където въвеждането и еволюцията на т. нар. система на демократичен конфедерализъм е приоритетна цел. В основата на концепцията е разбирането за отхвърляне на националната държава и капиталистическата система, тъй като са потиснически. Капитализмът монополизира труда, максимизира печалбите, хомогенизира обществото и концентрира властта. Националната държава е рамката, в която се реализира капитализмът. Симбиозата на тези черти с репресивните характеристики на държавата я превръща в негодна форма на управление. Следователно, националната

държава има два фундаментални недостатъка: *на първо място*, йерархията на всяко ниво (политическо, социално, културно), и *на второ място*, стремежът към хомогенизиране на обществото, изразяващ се в потискане на различията и угнетяване на разнообразието. (Matin, 2017, p. 3) Концепцията за демократичен конфедерализъм отхвърля статуквото – националната държава, капитализма и капиталистическия индустриализъм – и го трансформира в демократична автономия, екологичен индустриализъм и социалистическа икономика. Според привържениците на тази идея историческият момент, в който се намираме е преломен за налагането на такава система. Политическата целесъобразност на демократичния конфедерализъм се дължи на глобалната криза на капиталистическата модерност и на регионалните сътресения, които произтичат от неспособността на националните държави да решават обществените проблеми, които самите те създават. Причина за това е, че единните национални държави са били насилствено наложени върху обществата, които по своята същност са културно, етнически, религиозно и езиково многообразни. Неспособността и разпада на националната държава се потвърждава и от настоящата криза в Близкия изток и в частност Сирия, където държавата губи контрол над свои територии и са налице центробежни процеси. В трансформиращата се обстановка в Северна Сирия визията на Йоджалан може да получи своя реална изява, именно в това вярват и сирийските кюрди. В Северна Сирия кюрдите твърдят, че налагат модел подчинен на правата на малцинствените групи, защитаващ и овластяващ индивидуалните и колективните свободи. Така демократичният конфедерализъм трябва да бъде разбран като "система на самозащита на обществото". (Matin, 2017, p. 2)

Проектът за демократичен конфедерализъм си поставя и по-амбициозна цел – съединяване на народите от Близкия изток и трансформация на статуквото, при която съществуващите национални държави се превръщат в множество форми на демократични конфедеративни структури. В действителност обаче това представлява един малко вероятен и по същността си утопичен вариант за алтернатива на държавата и организацията на обществото. Но въпреки това демократичният конфедерализъм в Рожава (Демократична федерация на Северна Сирия), който трябва да се "пренесе" в целия Близък Изток бива представян и защитаван от голяма част от кюрдите като жизнеспособен модел. Това не е случайно, тъй като кюрдският контрол над Рожава и въведеното управление там е възприемано като заслужен резултат от над четиридесетгодишна идеологическа, политическа и военна борба в името на национално самоопределение и алтернативен проект, противопоставящ се на диктаторските режими в Близкия изток.

През лятото на 2014 г. Партията на демократичния съюз (PYD) обявява автономия в три региона на Северна Сирия Джазира, Айн ел-Араб и Аф-

рин. Тези региони са позиционирани до турската граница и са обявени за самоуправяващи се кантони. PYD успява да наложи кюрдска доминация, въпреки че населението не е хомогенно. Кантоните се управляват чрез т.нар "демократична система на самоуправление", водена от Движението за демократично общество (Tevgera Civaka Demokratîk). Хартата на "обществения договор", която действа като временна конституция, включва в себе си основни принципи, съответстващи на разпоредбите на Всеобщата декларация за правата на човека, но също и съдържат редица други принципи, които досега не се прилагат в Сирия и съседните страни, като например недопускането граждани да бъдат съдени във военни съдилища и премахването на смъртното наказание. Освен това, PYD прилага прогресивен стандарт за равенство между половете в своите управленски структури, като равенството на половете е застъпено във всички администрации и е създадено министерство за "Освобождаване на жените" – стандарт, който се спазва, включително и във военната сфера. (Sary, 2016, p. 11) Хартата също така посочва, че децентрализацията е отговор на множеството религиозни, етнически и регионални конфликти в Сирия и на диктатурата, като същевременно подчертава пълната цялост на сирийската територия във федерална система. В управленската трансформация PYD предприема процес на децентрализация на всички нива, като създава местни изпълнителни институции, предназначени да представят структуриран отговор на нуждите на местните общности в Рожава след десетилетия на силно централизирано управление. (Sary, 2016, p. 11-12)

Обаче, не закъсняват и критиките, че въпреки демографското разнообразие и обещанията за плурализъм PYD-YPG успяват да наложат своята воля чрез сила, а не чрез избори, както е предвидено. Налице са политически арести (дори на членове на Кюрдския национален съвет), репресии, обвинения в непотизъм и некомпетентност. Въпреки това YPG остава най-значимият кюрдски военен фактор с потенциал да защитава сигурността на кантоните в Демократичната федерация на Северна Сирия.

Центростремителни и центробежни сили за кюрдска независимост в Северна Сирия

Политическата независимост на кюрдите в Иран, Ирак, Сирия и Турция е подвластна на различни динамични сили и процеси. Балансът между тези сили предопределя посоката и степента на успешност на кюрдите в борбата им за политическа независимост. Конкретно за сирийските кюрди могат да бъдат обособени две групи фактори – центростремителни и центробежни.

Първата група подкрепящи сили са:

- Наличие на сериозна военна заплаха, която да трансформира кюрдите във важен фактор за регионалната сигурност. Например Ислямска държава превърна кюрдите в желан съюзник за борбата срещу нея.
- Наличие на международна подкрепа, най-вече от САЩ. Трябва да се има предвид, че със залагането върху аспектите на "твърдата сила" американците провокират не само сериозни критики от страна на останалите елементи в световната система, но и създават тенденции към нарастваща "милитаризация" в осигуряването на енергийни доставки. (Йонева, 2018, с. 262) Кюрдският автономен регион в Ирак бе създаден с подкрепата на Вашингтон, като субект, стабилизиращ средата за сигурност. За да разчитат на своя държавност сирийските кюрди трябва да бъдат част от по-широката американска стратегия на трансформация на региона. *Един повод* за това може да бъде американски стремеж за възпиране на иранското влияние. Това се наблюдава в опитите на Вашингтон да установи "кюрдска преграда" на иракско-сирийската граница, за да се предотврати достигането на Иран до Средиземно море и Ливан.
- Укрепване на кюрдското автономно управление в други части на етно-географската област Кюрдистан. Например, при възход на Иракски Кюрдистан и евентуални сътресения в съседна Турция, и при дезинтеграция в Сирия, сирийските кюрди могат да разчитат на подкрепа от други кюрдски общности в борбата си.

Тези условия, дори и да са налице, често не са достатъчни за получаване на по-голяма политическа независимост. Историята е показвала редица случаи, при които кюрдите изпълняват своите съюзнически задължения и след това биват изоставяни поради прагматични причини и запазването на равновесието между регионални и глобални сили.

Втората група фактори, изразяваща центробежните сили са:

- Липсата на единство между кюрдите както в Сирия, така и с другите кюрдски общности в Иран, Ирак и Турция. В Рожава е налице борба за (кон-)федеративен проект, а в Иракски Кюрдистан целта е национална държава. Тъй като Кюрдският национален съвет в Сирия е под закрилата на фамилия Барзани, той се превръща в проводник на идеята за национална кюрдска държава, и се противопоставя на проекта на РYD, който според КНС е утопичен и лишава кюрдите от независимо бъдеще. Тези разногласия са демонстрация на непрекъснатата липсата на единство и чувство за обща цел сред кюрдите. Освен това, те имат дълга история на братоубийствени войни, когато кюрди воюват с кюрди. След 2003 г., фамилия Барзани са обвинявани от ПКК и РYD в близки връзки с най-големия им враг – турската държава и президентът Реджеп Ердоган и често привържениците на ПКК и РYD наричат

привържениците на Барзани "ердоганци". От друга страна, Барзани обвинява ПКК в използването на тероризъм и липсата на диалог. Тук не става въпрос само за предателства "иракски кюрди" срещу "сирийски кюрди" и обратното, а също така и за "вътрешни" триения между самите "иракски кюрди", "сирийски кюрди" и "турски кюрди". Много често общата борба отстъпва място на користни цели и прагматични "племенни" интереси. Пример за това е гражданската война между кюрдите в Ирак през 90-те години, а в края на 2017 г., начинът, по който кюрдската Пешмерга под контрола на Патриотичния съюз на Кюрдистан, изоставя град Киркук в ръцете на шиитските милиции, без да съгласува поведението си с Кюрдската демократическа партия и тяхната Пешмерга там. В Сирия противопоставянето РYD-КНС е важно препятствие, което разделя кюрдите отвътре пред лицето на външните заплахи и рискове.

- Липсата на съюзници и максимата "кюрдите нямат приятели, освен планините". Не веднъж в историята си кюрдите са били изоставяни от свои съюзници. След избухването на войната в Сирия, кюрдите преживяват редица огорчения. Последният такъв случай е съгласието на Русия да допусне турски войски да изтласкат кюрдите от областта Африн. На няколко пъти кюрдите влизат в съглашения с централното правителство в Дамаск, но в повечето случаи това е за кратко. Налице са и няколко опита от страна на Башар Асад за подобряване на взаимовръзките със сирийските кюрди, но дали поради натиск на съюзниците (най-вече Иран) или други причини, кюрдите като цяло остават сами в борбата си. До голяма степен такава е и ситуацията с отношенията със САЩ. Американците следват прагматичен подход в отношенията си с кюрдите и се стремят преди всичко да запазят добри отношения с Турция, въпреки напрежението, което е налице особено в началото на 2018 г. Турската армия е втората по численост в НАТО и този факт не може да бъде пренебрегнат. Единственият по-сигурен съюзник се оказва Израел, който има исторически добри отношения с кюрдите в региона и евентуалното кюрдите могат да разчитат на изграждане на "шахматен съюз", който би бил рисков и крайно недостатъчен.
- Споделената цел на регионалните сили да се запази статуквото и да няма кюрдска независима държава е нещо константно за региона. Въпреки различията и сблъсъците си регионалните сили винаги намират път за сближаване, когато става дума за противопоставяне срещу кюрдите. Кюрдският въпрос и справянето с него е това, което обединява режимите в Ирак, Иран, Сирия и Турция, въпреки политическите, етническите и идеологическите различия помежду им. Това стана явно

и в края на 2017 г., когато иракските кюрди изпадат в пълна изолация и икономическа блокада, заради проведеня референдум. Аналогично това би било валидно и при евентуално отделяне на сирийските кюрди в независимо държавно формиране. Това е пример за системна логика на взаимоотношение, където участниците устойчиво взаимодействат едни с други с цел ограничаване на общата заплаха за системите, към които принадлежат, а именно кюрдското самоопределение.

В обобщение, кюрдите нямат приятели и често са разединени. Всичко, което са успели да постигнат е в резултат на борбата им и външната подкрепа от други страни, когато по някаква причина са отговаряли на прагматичните интереси на тези "съюзници".

Функциониране и динамика на системата за Кюрдския въпрос в бъдеще

Съществуват няколко възможни сценарии, които да доближат кюрдите до някаква форма на самоуправление в Сирия. Появата на многобройни проксите и намесата на различни външни сили в сирийския конфликт е движеща сила за трансформацията и информационен сигнал за изчерпване на управленския потенциал на системата. Поради тази причина анализът на бъдещата динамика, трябва да взема под внимание от една страна кюрдския потенциал (дали ще нараства или ще отслабва), а от друга страна – как останалите участници ще разглеждат този потенциал. Поради тази причина акцентът пада върху сценарии, които в някаква степен отчитат и системната динамика и поставят кюрдите в Сирия в зависимост и взаимодействията с други компоненти. Така сценариите покриват "политиката на възможното" и поставят под внимание баланса на силите, променящите се групирания и зачитането на интересите на отделните участници в системата.

Сирийско-кюрдска федерация. Широка автономия за сирийските кюрди под ограничен контрол от централната власт в Дамаск. Това е вариант на Иракската федерация, но адаптирана към Сирия. При този сценарий се запазва териториалната цялост на сирийска държава, а кюрдските региони, със свое самоуправление, могат да бъдат част от Сирийска федерална република. Няколко са пречките пред този вариант.

На първо място, най-сериозна пречка е позицията на Турция. Президентът Реджеп Ердоган на моменти е непоследователен в своите прояви и изяви, но поне за две неща, свързани със Сирия се наблюдава устойчива позиция – недопускане под никаква форма на автономна кюрдска държава в Сирия и отстраняване на Башар Асад от лидерската позиция. Трябва да се отбележи, че Кюрдската автономна област в Ирак стана възможна не и без подкрепата от страна на Анкара. През годините взаимовръзката меж-

ду Реджеп Ердоган и Масуд Барзани доведе до сближаване на позициите в името на общия интерес – най-вече икономически. Ситуацията със сирийските кюрди обаче не е такава. Многогодишната война между турската държава и Кюрдската работническа партия (ПКК) вече е разрушила югоизточната част на страната, а понякога насилието достига и до улиците на Анкара и Истанбул. (Ралчев, 2018:301) Кюрдска автономна област в Сирия и трансформацията там е възприемана като автономна област на ПКК, а това е стратегически риск за сигурността на Анкара. Турция е готова да изнесе конфликта с ПКК на сирийска територия и да отговори на всяка жизнена заплаха и риск в близост до южната си граница. Създаването на Рожава в Сирия е пряка заплаха за териториалната цялост на Турция, и е възприемано като геополитически субект под контрола на терористична организация.

По въпроса, свързан с опозицията срещу бъдеще на Сирия под контрола на Башар Асад, сякаш има по-голяма вероятност Реджеп Ердоган да отстъпи. Но все пак налице е устойчива турска политика за налагане на влияние в Сирия. Освен чрез военна намеса в дългосрочен план Анкара се опитва да постигне агрегирането на хомогенни, протурски общности, чрез които да прокара своите политики, дори при провеждане на демократични избори. Израз на това са операциите "Щитът на Ефрат" (2016 – 2017) и "Маслинова клонка" (2018), чрез които турската армия се опитва да отнеме контрола над "кюрдски" територии и там да разположи протурски общности и бежанците, които в момента са на турска територия. По този начин Анкара се опитва да реши проблема с кюрдската автономия и да си остави лост за влияние при евентуални демократични избори в Сирия.

На второ място, за реализацията на федерация е необходимо сериозна отстъпка от крайните позиции както на кюрдите, така и на правителството в Дамаск. Желанието на Башар Асад и съюзниците му (най-вече Иран) за пълна и безусловна победа трудно би се реализирала. Още повече Иран твърдо се противопоставя на каквито и да е отстъпки спрямо кюрдите в региона, без значение дали става въпрос за Ирак, Сирия, Турция или Иран. Освен това, анализираната по-рано идея за демократичен конфедерализъм е основна движеща сила на кюрдските борби в Северна Сирия. Федеративна Сирия с кюрдско участие е сериозна отстъпка от този идеал. Освен това, в краткосрочен план репресиите над кюрдите не са нещо, което може да бъде забравено. От своя страна правителството в Дамаск поставя разбунтувалите се групи под общия знаменател на терористични организации, без значение дали става въпрос за кюрди, араби, туркмени или ИДИЛ. Крайните позиции и в двата полюса представляват сложно предизвикателство. Въпреки това обаче след интервенцията на Турция в началото на 2018 г. е налице динамика към относително сътрудничество между кюрдите и централното правителство, в името на това да се спре турската инвазия. Следователно, при

определен баланс на силите и наличието на сериозен външен риск, вариант за трансформация към сирийска федерация или някаква форма на съединяване е много вероятен.

И все пак, борбата на сирийските кюрди с централната власт не е борба на симетрични субекти. Това е преди всичко борба между призната държава и етническа общност, която няма съществена международна подкрепа. Възможността за федерация минава през желанието на правителството в Дамаск за комуникация, сближаване и общо бъдеще с кюрдите. Ако това стане цената, която кюрдите ще трябва да платят, за да запазят част от Рожава би била включване на кюрдските сили в националната армия; централизиран контрол над добива на енергийни ресурси (като част от печалбата да се преразпредели към Рожава, например 17% както е в Иракски Кюрдистан) и отстъпване на земи на арабското население.

Във входа на войната проправителствени сили и РYD многократно влизат в сражения едни с други и нямат обща визия за бъдещето на страната, особено за това дали да има кюрдска автономия. Но също така е налице и предпазливост от страна на сирийските кюрди, които са много внимателни със сигналите, които изпращат към Дамаск. Идеологическата рамка на сирийските кюрди за "автономията", базирана на "демократичния конфедерализъм" е много полезна в това отношение, тъй като не изключва сътрудничество с режима в Дамаск. За Рожава икономическите и финансови фактори представляват най-важните предизвикателства. Икономиката на Рожава все още е много зависима от сирийския режим и без икономическа независимост една автономна кюрдска зона ще бъде мираж. (Gurbuz, 2017) Освен това, когато става въпрос за турска инвазия в Сирия кюрдите и Дамаск могат да намерят стимул за общ език и поне частично равновесие, за да се противопоставят на напредването на агресора. Подобно "сътрудничество" се вижда и при турската операция в Африн в началото на 2018 г. (Perry, 2018)

Три квази-държави образувания. Възможността Сирия да бъде разделена на три части е също вероятен сценарий. Тук е важно да се направи уточнение, че не става дума за изграждането на три нови държави, а по-скоро за създаването на три отделни "протектората" под защитата на различни глобални и регионални геополитически сили. Логиката на този сценарий се основава на въведените зони за де-ескалация като на тази база те могат да се превърнат в "защитени" райони под външен контрол. Териториите, в които турската армия постигна контрол заедно с провинция Идлиб могат да се трансформират в първия "протекторат", където да бъдат съсредоточени антиправителствени сили и бежанците, които в момента се намират на турска територия.

Вторият "протекторат" би обединил териториите под контрола на централното правителство и шиитските милиции, подкрепящи режима на

Башар Асад. Русия и Иран ще предоставят международна подкрепа и така ще гарантират зачитането на интересите си. Все пак това ще представлява значителна отстъпка от крайната цел на Иран (и в голяма степен Русия) – единна Сирия под контрола на Башар ал-Асад

Третият "протекторат" е възможно да бъде създаден на Североизток около Манбидж и други територии, които са под кюрдски контрол, при наличието на стабилна американска подкрепа. По този начин кюрдите ще се превърнат в инструмент за прокарване на американските интереси и най-вече преграда на иранското влияние в региона. Възходът на Иран е възприеман като основна опасност за стратегическите интереси на САЩ особено след провала на американската политика в Ирак след 2003 г. Ускоряването на тези промени е подпомогнато и от неудачно съчетаната с реалполитически съображения идеалистическа външна политика, която допринесе за намаляване на контрол върху Близкия Изток от страна на САЩ и ЕС в сравнение с периода преди Арабската пролет. (Чанков, 2011). Ето защо за американците възпирането на иранското влияние в региона е важно да започне от Сирия. На това се дължи и засилената активност от страна на Израел и все по-напрегнатите отношения между Тел Авив и Техеран. Това териториално образование е един вариант на "възможното" за кюрдите. След победите им над Ислямска държава и установяването на контрол над значителни територии в Северна Сирия, кюрдите получават възможност да се самоуправляват. Началото на 2018 г., обаче, силните позиции на кюрдите са разклатени от масираната военна операция на Турция и антиправителствените сили, които тя подкрепя. Така кюрдите са изтласкани от Африн и други доскоро "кюрдски" територии. В новата динамика вариант с "протекторат" под американска защита е един реалистичен сценарий в полето на възможното.

Заклучение

Променливият баланс на силите в Сирия поставя много въпросителни за бъдещето на държавата както като държавно устройство, така и като териториална цялост. Във войната са намесени твърде много регионални и глобални интереси, взаимодействия и противоречиви визии. Налице е цялостно дестабилизиране на региона с изостряне на отношенията между сунити и шиити и безкомпромисна борба за влияние между Саудитска Арабия, Иран и Турция, а намесата на външните сили като Русия и САЩ води до ожесточаване на конфликтите. (Вълчев, 2017) В тази турбулентна обстановка "победители" няма. Необходими са отстъпки. Режимът на Башар Асад макар и в подем трудно ще възстанови "единна" Сирия. Сирийската въоръжена опозиция, близка до Турция, не е в състояние да наложи пълен контрол нито над Северна Сирия, поради американската подкрепа за кюрдите, нито над

останалата част от страната. А самата Турция среща все повече проблеми в реализирането на своята противоречива стратегия и балансирането в сложната вътрешна и геополитическа обстановка. От друга страна, Иран, която след 2003 г. се превърна в регионална сила и способен лидер на шиитските мюсюлмани, е поставян под все по-сериозен натиск от САЩ и вътрешните си проблеми. Русия се опитва да защити своите инвестиции, енергийни и военни интереси в Сирия, като продължи да поддържа образа си на верен съюзник. Въпросът обаче е докога Москва ще успее да устои на този скъпоструващ ангажимент. Вашингтон от своя страна опитва да наложи стратегията си към новите реалности и да възстанови сериозно разклатения си престиж, особено сред регионалните си съюзници. Повечето водещи европейски сили, на свой ред, проявяват по-скоро двойственост – те имат стратегически интереси в тези райони, но нямат особено желание да поемат в тях водеща роля или да се ангажират в по-мощни действия. (Георгиев, 2006, с. 208)

Сирийските кюрди са на кръстопът. За кюрдите, без значима международна подкрепа, независима Рожава е все по-трудно достижима. За постигането дори на частичен успех, самите те трябва да се консолидират и да адаптират своята (често утопична) визия към новите регионални и системни реалности.

Бележки:

[1] прокси групировки – военни групировки, подкрепяни и защитаващи интересите на държави, без изрично да демонстрират зависимостта си от тези държави. Прокситата се използват за "анонимно" влияние във военни конфликти. Примери за връзки прокси-държава: Хизбула – Иран, частната армия "Вагнер" – Русия и др.

[2] Списък с по-специфичните понятия и названия, използвани в статията:

- **Абдула Йоджалан** – лидер на Кюрдската работническа партия и основен идеолог на кюрдската съпротива в Турция. Понастоящем е излежава доживотна присъда в турски затвор на остров Имралъ.
- **Африн** – провинция в Северна Сирия, към която бе насочена турската операция "Маслинова клонка", с цел прогонване на PYD и YPG оттам.
- **Движението за демократично общество (Tevgera Civaka Demokratîk)** – коалицията, управляваща Демократичната федерация на Северна Сирия. Водещата партия в коалицията е Партията на демократичния съюз (PYD)
- **Идлиб** – град в Северозападна Сирия, превърнал се основна крепост на сирийската опозиция. Идлиб е определен за зона на де-ескалация.

В града се концентрират бунтовници от различни фракции, в опита си да се прегрупират срещу проправителствените сили.

- **Кюрдски национален съвет (КНС)** – кюрдска политическа организация в Сирия, подкрепяна от Кюрдското регионално правителство в Ирак.
- **Кюрдско регионално правителство в Ирак (КРП)** – управлява Кюрдската автономна област в Ирак. Президент на КРП в периода 2005 – 2017 е Масуд Барзани.
- **Сили за народна защита (YPG)** – е въоръжено крило на Партията на демократичния съюз. Освен кюрди във фракцията вземат участия и много доброволци от други държави. В борбата си срещу ИДИЛ YPG постигна редица успехи и са подкрепяни от САЩ и коалиционните им партньори.
- **Партията на демократичния съюз (PYD)** – водещата кюрдска партия в Северна Сирия, защитаваща идеите за "демократичен конфедерализъм". PYD е представяна като сирийския клон на Кюрдската работническа партия.
- **Пешмерга** – въоръжените сили на Иракски Кюрдистан, които наброяват около 200 000 души и са под контрола на двете основни партии Кюрдската демократическа партия и Патриотичният съюз на Кюрдистан.
- **Рожава** – в превод "Западен Кюрдистан" е регионът в Северна Сирия населяван от компактно кюрдско население. Във входа на сирийския конфликт, кюрдите обявиха Рожава за автономен район – Демократична Федерация на Северна Сирия.
- **Спорни територии** – терминът обозначава територии в Ирак, за които според член 140 от иракската конституция трябва да се проведе референдум, който да определи статута им – дали ще бъдат част от Кюрдската автономна област или ще останат под прекия контрол на централното правителство в Багдад. Референдумът многократно е отлаган поради политически причини.
- **Фронтът Ал-Нусра** – терористична групировка, клон на Ал Кайда.
- **Шахматен съюз** – съюз, при който няма обща граница между съюзниците, но е налице граница с потенциалния противник.
- **Манбидж** – град в Североизточна Сирия, в който има сериозно американско военно присъствие.

Референци:

Василева, Ев. (2018), Ефектът Медичи – бизнес модели в международните отношения, Научни трудове на УНСС, том 1, с. 244-258.

(Vasileva, Ev. 2018, Efektat Medichi – biznes modeli v mezhdunarodnite otnoshenia", Nauchni trudove na UNSS, tom 1, s. 244-258)

Вълчев, Б. (2017), Бежанската криза и българската реакция в Българската школа в изследванията на международните отношения и външната политика: съвременни проблеми, сборник от Юбилейна научна конференция на катедра "Международни отношения", УНСС, 2016, Издателски комплекс – УНСС, София, 2017, с. 107-119.

(Valchev, B. 2017, Bezhanskata kriza i balgarskata reaktisia v Balgarskata shkola v izsledvaniyata na mezhdunarodnite otnoshenia i vanshnata politika: savremenni problemi, sbornik na Yubileyna nauchna konferentsia na katedra "Mezhdunarodni otnoshenia", UNSS, 2016, Izdatelski kompleks – UNSS, Sofia, 2017, s. 107-119.)

Георгиев, А. (2006), ЕС: дебатът за интеграционната парадигма и проблемите на източното разширение, Научни трудове на УНСС, том 2, с. 171-211.

(Georgiev, A. 2006, ES: debatata za integratsionnata paradigma i problemite na iztochnoto razshirenje, Nauchni trudove na UNSS, tom 2, s. 171-211)

Йонева, Ел. (2018), Отношенията Китай – Африка: в търсене на нов модел на сътрудничество, Научни трудове на УНСС, том 1, с. 259-267.

(Yoneva, El. 2018, Otnosheniyata Kitay – Afrika: v tarsene na nov model na satrudnichestvo, Nauchni trudove na UNSS, tom 1, s. 259-267)

Ралчев, Пл. (2018), Възможна ли е криза на идентичността в "ердоганизирана" Турция, Научни трудове на УНСС, том 1, 295-309.

(Ralchev, Pl. 2018, Vazmozhna li e kriza na identichnostta v "erdoganizirana" Turtsia, Nauchni trudove na UNSS, tom 1, 295-309)

Чанков, Г. (2011), Политическите промени в арабските страни и предизвикателствата пред политиките на САЩ и страните от ЕС, Икономически алтернативи, брой 3, с. 68-72.

(Chankov, G. 2011, Politicheskite promeni v arabskite strani i predizvikatelstvata pred politikite na SASht i stranite ot ES, Ikonomicheski alternativi, broy 3, s. 68-72)

Ackoff, R. L. (1981), Creating the corporate future, John Wiley & Sons, New York, NY.

Gurbuz, M. (2017), Future Possibilities for the Kurds in Post-IS Syria, available at: http://arabcenterdc.org/policy_analyses/future-possibilities-for-the-kurds-in-post-is-syria/ (accessed 18 May 2018).

Matin, K. (2017), Democratic Confederalism: Context and Prospects, available at: http://www.eurac.edu/en/research/projects/Documents/Rojava%20Conference%20Transcript_Panel2_Final.pdf pp. 2-7, (accessed 20 May 2018).

Perry, T. (2018), Friend or foe? Assad quietly aids Syrian Kurds against Turkey, available at: <https://www.reuters.com/article/mideast-crisis-syria-turkey-kurds/friend-or-foe-assad-quietly-aids-syrian-kurds-against-turkey-idUSL8N1PX6OD> (accessed 17 May 2018).

Sary, G. (2016), Kurdish Self-governance in Syria: Survival and Ambition, available at: <https://syria.chathamhouse.org/assets/documents/2016-09-15-kurdish-self-governance-syria-sary.pdf> pp. 11-12 (accessed 18 May 2018).

МЕЖДУ УТОПИЯТА И РЕАЛНОСТТА – КЮРДСКИЯТ ВЪПРОС В СИРИЯ

Резюме

Целта на настоящата публикация е прилагането на системен подход за анализ към Кюрдския въпрос в Сирия (към май 2018 г.). След Арабската пролет Близкия Изток навлиза в период на дестабилизация. Отрицателните ефекти получават своята най-сериозна проява в Сирия, където страна е разкъсвана от "гражданска" война, геополитически сблъсъци и провал на държавността. В тази ситуация сирийските кюрди съумяват да установят своя квазидържавна структура – Демократична федерация на Северна Сирия. Този политически субект е разгледан като подсистема, с присъщи центробежни и центростремителни сили. Очертани са и два "приемливи" сценария за еволюцията на кюрдския въпрос. Изводът е, че кюрдите се нуждаят от сериозна външна подкрепа, вътрешна консолидация и компромис, за да получат възможност да реализират свой проект за самоуправление в новите системни реалности.

Ключови думи: Сирийският конфликт, Рожава, кюрдска независимост, сценарии.

JEL: F51, H56, N45

**BETWEEN UTOPIA AND REALITY –
THE KURDISH ISSUE IN SYRIA**

Boyan Hadzhiev*

Abstract

The aim of this paper is to apply a system approach for the Kurdish issue analysis in Syria (by May 2018). The Middle East is in a period of destabilization after the Arab Spring. Negative effects get their most serious manifestation in Syria, where the country is ripped off by "civil" war, geopolitical clashes and state failure. In this situation, the Syrian Kurds were able to establish their quasi-state structure – the Democratic Federation of Northern Syria. This political subject is considered as a subsystem with inherent centrifugal and centripetal forces. Additionally, two "acceptable" scenarios are outlined for the development of the Kurdish issue. The conclusion is that the Kurds need serious external support, internal consolidation and compromise in order to get the chance to implement their own project for self-government in the new system realities.

Key words: Syrian conflict, Rojava, Kurdish independence, scenarios.

JEL: F51, H56, N45

* Boyan Hadzhiev, Assoc. Prof., PhD, Department of International Relations, University of national and World Economy, Sofia, email: bhadzhiev@unwe.bg